

ФІНАНСОВА СИСТЕМА

В и к л а д а ч

доктор економічних наук професор

Людмила Володимирівна Нечипорук

Тема:

Державний бюджет та бюджетна система

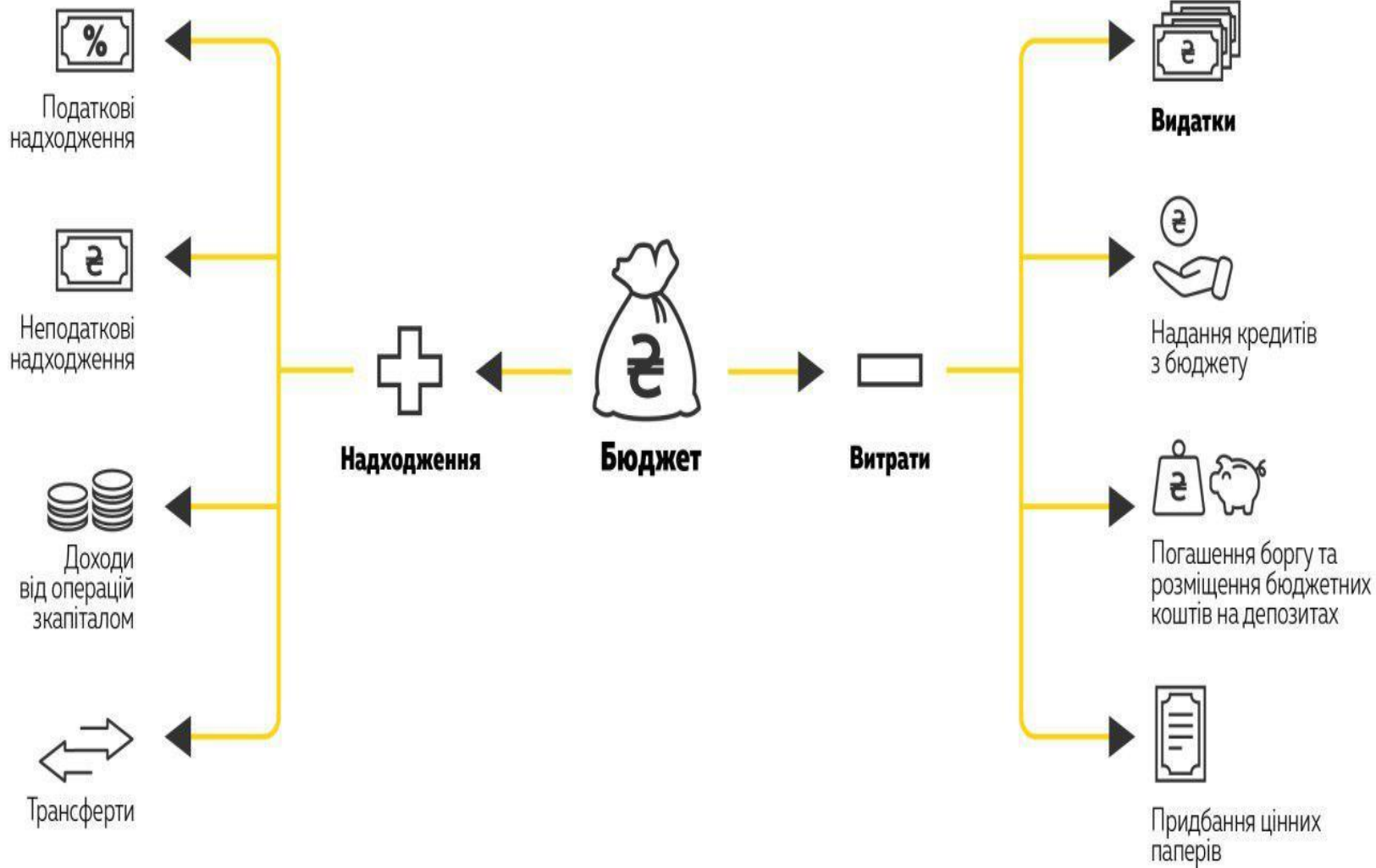
- 1. Державний бюджет**
- **2. Бюджетний дефіцит та його види**
- **3. Фінансування бюджетного дефіциту**
- **4. Бюджетна система.**

Бюджет як економічна категорія

- являє собою *сукупність економічних відносин* між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з іншого, з приводу розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою її функцій.

Бюджет

- **Бюджет** – це також *фонд фінансових ресурсів*, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених Конституцією.
- **Бюджет** є й *планом утворення та використання фінансових ресурсів* держави та її складових – територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій.

Доходи держбюджету

- це економічні відносини, що виникають у держави із суб'єктами господарювання, установами, організаціями і домогосподарствами у процесі формування бюджетного фонду країни. Форми прояву цих відносин – різні види платежів, що мають форму грошових коштів і мобілізуються у бюджетний фонд.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;**
- 2) неподаткові надходження;**
- 3) доходи від операцій з капіталом;**
- 4) трансферти.**

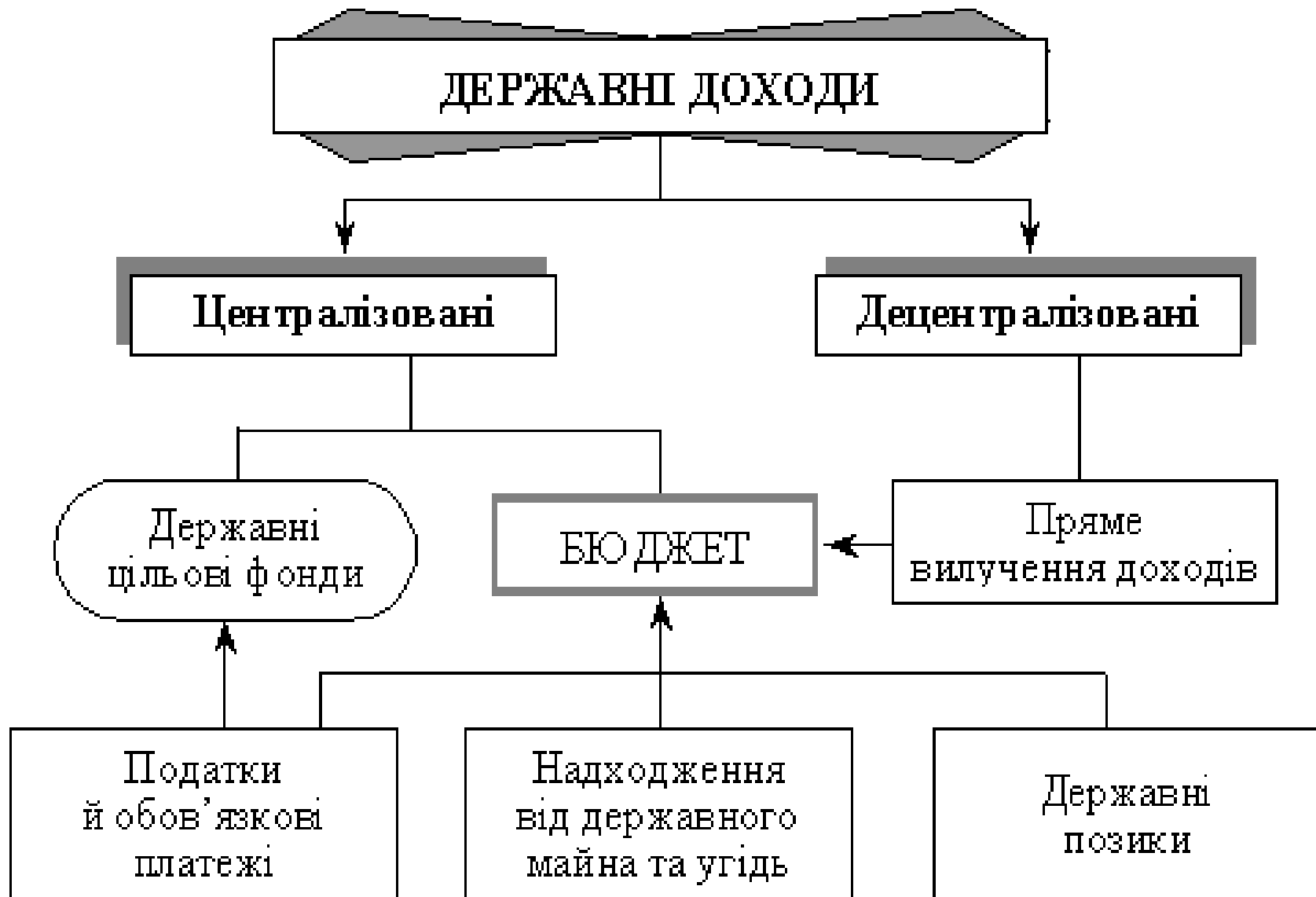
Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

Неподатковими надходженнями визнаються:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;**
- 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;**
- 3) інші неподаткові надходження.**

Трансферти - кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Видатки державного бюджету

- це економічні відносини, що виникають у зв'язку із розподілом фонду грошових коштів держави і його використання на потреби економіки і на виконання функцій держави.

Всі видатки держбюджету можна розділити на групи:

- *за економічним призначенням* – фінансування різних сфер економіки (наприклад, виробничої і невиробничої сфери);**
- *за функціональним призначенням* – фінансування народного господарства, соціально-культурної сфери, оборони і управління, правоохоронної діяльності; видатки на фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу.**

ДЕРЖАВНІ ВИДАТКИ

Централізовані

Децентралізовані

Поточні видатки

Видатки розвитку

БЮДЖЕТ

Державні
цільові фонди

бюджетні
кредити

державні
дотації

субсидії
і виплати

кошторисне
фінансування

інвестиції

Бюджетні надходження

=

Бюджетні витрати

Бюджетні
доходи

- податкові;
- неподаткові;
- від операцій з капіталом;
- трансферти

- запозичення (внутрішні і зовнішні);
- емісійний дохід;
- зміна залишків готівкових коштів

Витрати

на погашення
основної суми
боргу

Бюджетні
видатки

Бюджетний дефіцит / Профіцит = Фінансування

За своїм станом державний бюджет може бути:

- **збалансованим**, коли доходи бюджету дорівнюють його видаткам;
- **дефіцитним** – з перевищенням видатків бюджету над його доходами;
- **профіцитним** – з перевищенням доходів над видатками.

2. Бюджетний дефіцит та його види

Дефіцит державного бюджету

– це така фінансова ситуація, коли державі потрібно здійснити витрати на суму, що перевищує можливу величину всіх її надходжень.

Відповідно, бюджетний надлишок (профіцит) – це заощадження державного сектору, перевищення надходжень над витратами.

Причини виникнення дефіциту державного бюджету :

- 1) необхідність здійснення масштабних державних економічних перетворень. У такому разі він відображає державне регулювання економіки;

Причини виникнення дефіциту державного бюджету :

- 2) надзвичайні обставини (війни, стихійного лиха тощо), коли звичайних добутків бракує.

Дефіцит бюджету, що виникає внаслідок цих двох причин, називають *структурним*. Він є продуктом обґрунтованої державної політики по стабілізації економіки і суттєво зменшує амплітуду коливань економічної кон'юнктури;

Причини виникнення дефіциту державного бюджету :

3) циклічний спад виробництва, який відображає кризові явища в економіці, нездатність уряду контролювати фінансову ситуацію в країні. Це *циклічний дефіцит* і його розглядають як небажане явище в економіці.

Класифікація бюджетного дефіциту

Критерій	Вид	Характеристика
Форма прояву	Плановий	Запланований і затверджений у законі про Державний бюджет
	Фактичний (Відкритий)	Реальне перевищення витрат над доходами, офіційно зареєстроване
	Прихований	Виникає в результаті завищення обсягів планових доходів та включення у склад доходів джерел покриття бюджетного дефіциту

Класифікація бюджетного дефіциту

Критерій	Вид	Характеристика
Причини виникнення	Свідомий	Виникає в умовах достатності ресурсів у суспільства та високого рівня доходів, економічних суб'єктів, пов'язаний з політикою помірною оподаткування та збільшенням державних витрат
	Вимушений	Пов'язаний з низьким рівнем ВВП, який не може забезпечити державу достатніми доходами

Класифікація бюджетного дефіциту

Критерій	Вид	Характеристика
Причини виникнення	Циклічний	Є різновидом вимушеного дефіциту і результатом циклічного падіння виробництва внаслідок кон'юнктурних коливань
	Структурний	Є результатом активної (дискреційної) політики держави, що передбачає маніпулювання податками і державними витратами з метою прискорення економічного зростання та запобігання спаду виробництва

Класифікація дефіциту бюджету

Критерій	Вид	Характеристика
Напрямок дефіцитного фінансування	Пасивний	Характеризується спрямуванням залучених коштів під його покриття коштів на поточні потреби (соціальні трансферти, виплата заробітної плати у бюджетній сфері та ін.)
	Активний характер дефіциту	Фінансування бюджетних інвестицій та капіталовкладень, що сприятимуть зростанню ВВП

Класифікація дефіциту бюджету

Критерій	Вид	Характеристика
Час існування	Стійкий	Існує в довгостроковому періоді
	Тимчасовий	Викликаний касовими розривами у виконанні бюджету

3. Фінансування бюджетного дефіциту

Фінансування бюджету

- **надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу,**
- **обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету),**
- **зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.**

Фінансування бюджет

- **Класифікація фінансування бюджету містить джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету, і напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті профіциту бюджету. Витрати на погашення боргу належать до складу фінансування бюджету.**
- **Фінансування бюджету класифікується за: 1) типом кредитора (за категоріями кредиторів або власників боргових зобов'язань); 2) типом боргового зобов'язання (за засобами, що використовуються для фінансування бюджету).**

Джерела покриття дефіциту бюджету

Джерела покриття дефіциту бюджету (фінансування) поділяються на внутрішні й зовнішні.

Внутрішні джерела фінансування - це надходження від сектору державного управління, тобто обсяг запозичень за рахунок емісії державних цінних паперів, яку здійснює Міністерство фінансів, надходження від органів грошово-кредитного регулювання й банківських установ, від приватизації державного майна та інші внутрішні джерела.

Джерела покриття дефіциту бюджету

Зовнішні джерела фінансування

групується за такими ознаками:

позики, отримані від міжнародних організацій економічного розвитку,

надходження від органів управління іноземних держав,

позики, отримані від іноземних комерційних банків,

та інші джерела, не зараховані до цих категорій.

Між дефіцитом бюджету та його фінансуванням існує рівновага, тобто перше дорівнює другому:

$$\text{Дефіцит} = \text{Видатки} - \text{Доходи} = \text{Фінансування дефіциту.}$$

Фінансування дефіциту бюджету

- розраховується на чистій основі, тобто з обсягів валових надходжень запозичених коштів вираховуються платежі з погашення основної суми боргу:

В аналітичному вигляді фінансування дефіциту державного бюджету можна визначити таким чином:

$$BD = MB + D + e \cdot D^*,$$

де BD — показник дефіциту бюджету;

MB — грошова база;

D — внутрішній борг;

D^* — зовнішній борг в іноземній валюті;

e — валютний курс.

Концепції збалансування бюджету

- на щорічній основі – передбачає оперативне державне регулювання доходів і видатків на основі заходів: збільшення податкових надходжень шляхом впровадження нової податкової політики або скорочення державних видатків;

Концепції збалансування бюджету

- на циклічній основі – уряд розробляє і впроваджує антициклічну політику: бюджетний профіцит, отриманий на стадії піднесення, використовується на покриття дефіциту, що накопичився за період спаду.
- Ключова проблема цієї концепції полягає в тому, що періоди піднесення і спаду можуть бути неоднаковими за глибиною та тривалістю.

Концепції збалансування бюджету

- концепція функціональних фінансів – держава повинна турбуватись не про збалансованість бюджету, а про макроекономічну стабільність.
- Вважається, що за рахунок позик держава може покрити будь-який дефіцит, а також, що при значній величині національного багатства проблема дефіциту і державного боргу не є гострою.

Методи фінансування бюджетного дефіциту :

- **на інфляційній основі:**

емісійний метод (монетизація дефіциту - випуск (емісія) незабезпечених коштів, які використовуються для покриття державних витрат).

Фінансування дефіциту через ЦБ безпосередньо впливає на грошову базу та розмір грошової маси.

При монетизації дефіциту держава отримує *сеньйораж* — дохід від друкування грошей. Сеньйораж виникає в умовах перевищення приросту грошової маси над приростом реального ВВП, наслідком чого є зростання середнього рівня цін. З огляду на це, всі економічні агенти змушені сплачувати так званий *інфляційний податок*, який через вищі ціни перерозподіляє частину їхніх доходів на користь держави.

Монетаризація дефіциту державного бюджету

- В умовах підвищення рівня інфляції виникає "*ефект Танзі*" - свідоме протермінування платниками податків податкових відрахувань до державного бюджету. За час такого затягування гроші знецінюються, в результаті чого виграє платник податку, а дефіцит державного бюджету зростає.
- Монетаризація дефіциту державного бюджету може не супроводжуватись емісією готівки, а здійснюватись у вигляді *розширення кредитів центрального банку підприємствам за пільговими ставками* або у формі відтермінування платежів.

Методи фінансування бюджетного дефіциту :

на неінфляційній основі:

1. випуск державних цінних паперів;
2. запозичення на зовнішніх та внутрішніх ринках;
3. зважену податкову політику.

СЕКВЕСТР ВИДАТКІВ

- Якщо в процесі виконання бюджету має місце перевищення граничного рівня дефіциту або значне скорочення надходжень, то вводиться механізм **секвестру видатків**, який полягає в пропорційному зниженні бюджетних видатків (на 5, 10, 15 % т.д.) щомісячно протягом періоду, який залишився до кінця фінансового року.
- Секвестр витратної частини бюджету не є повним розв'язанням проблеми, а буде лише сприяти збільшенню прихованого дефіциту бюджету. Для ліквідації дефіциту необхідно оздоровлювати економіку.
- Секвестру не підлягають захищені статті, склад яких в Україні визначає Верховна Рада.

До найважливіших напрямків активізації бюджетної політики з питань фінансування дефіциту державного бюджету слід віднести такі:

- **ресурси, залучені з метою фінансування дефіциту бюджету, доцільно направляти на посилення інвестиційної діяльності держави та поліпшення умов забезпечення економічного зростання;**
- **мобілізовані кошти необхідно використовувати для вирішення економічних та соціальних проблем з урахуванням не тільки поточних, але й середньо- та довгострокових перспектив;**

До найважливіших напрямків активізації бюджетної політики з питань фінансування дефіциту державного бюджету слід віднести такі:

- у майбутньому погашення боргових зобов'язань має бути рівномірним і не призводити до перевантаження бюджетної системи у кожному конкретному періоді;
- залучення ресурсів державою не повинне негативно впливати на розвиток вітчизняного бізнесу та проведення міжнародних фінансових операцій;
- для стабілізації фінансового розвитку країни слід шляхом вжиття заходів щодо антиінфляційного регулювання обмежити вплив фінансування дефіциту бюджету на розбалансування її грошово-кредитної системи.

У різних країнах можливості вибору способів фінансування державного дефіциту неоднакові й обмежені

- **Кеннет Джозеф Ерроу (США)** - отримав Нобелівську премію у 1972 р. разом із Дж. Хіксон. Дослідив зв'язки добробуту з груповими та індивідуальними перевагами людей. К. Ерроу є автором теореми, згідно з якою спосіб побудови функції суспільного вибору на основі індивідуальних переваг призводить до диктатури. Основна праця "Соціальний вибір та індивідуальні цінності" **(1951)**.

У різних країнах можливості вибору способів фінансування державного дефіциту неоднакові й обмежені

- **Джон Річард Хікс** (Великобританія) - нагороджений Нобелівською премією у 1972 р. за праці з теорії загальної економічної рівноваги й економіки добробуту. Він сумістив два графіки, які характеризують стан рівноваги на товарному і грошовому ринках та одержав їх перехрестя ("Хрест Хікса"). Застосував поняття "споживчого кошика" в теорії державних фінансів. Довів, що акцизи завдають більше збитків їхнім реальним платникам, ніж еквівалентна сума прямого прибуткового податку. Розвинув теорію оптимальної поведінки споживачів. Основна праця "Вартість і капітал" (1939).

У різних країнах можливості вибору способів фінансування державного дефіциту неоднакові й обмежені

- **Франко Модильяні** (США) - американський економіст італійського походження. Нобелівська премія за **1985** р. присуджена за розробку основ теорії заощаджень і фундаментальні дослідження динаміки нагромадження і фінансових ринків. Учений висунув гіпотезу "життєвого циклу заощаджень", згідно з якою економічна поведінка індивідів змінюється з віком: молоді заощаджують, старі витрачають. Модильяні вважають творцем школи "раціональних сподівань" у макроекономіці. Тема докторської дисертації: "Переваги ліквідності та теорія відсотка і грошей".

4. Бюджетна система

Державний бюджет

Бюджетна система України

Місцеві бюджети

ЗАВДАННЯ

Написати реферативну доповідь на тему «Бюджетна система України».

Інтернет ресурси:

- 1) Бюджет поточного року. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>
- 2) Статистика державного боргу. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>

Вимоги до оформлення доповідей: обсяг до 10 стор. формату А4; всі поля 2 см, шрифт – Times New Roman № 14, міжрядковий інтервал - 1,5;

- перший рядок – прізвище, ім'я, по батькові автора, другий та третій рядок – ЗВО (установа), четвертий рядок – інститут або факультет (для викладачів і аспірантів – кафедра), п'ятий рядок – курс, група (шрифт напівжирний, вирівняний по правій стороні);
- нижче великими (прописними) літерами вказати назву доповіді (шрифт напівжирний, вирівняний по центру);
- нижче йде текст доповіді, вирівняний за шириною, відступ абзацу – 1,25 см;
- Доповідь надсилати на адресу ludmila-n@i.ua

Тема листа: «Фінансова система»

Назва файла: «Прізвище студента_БСУ», наприклад «Петренко_БСУ»

0509721540 (Вайбер)